

TRAUKSMES CELŠANA UN TRAUKSMES CĒLĒJU AIZSARDZĪBA

PĀRSKATS PAR 2019. GADU

Valsts kanceleja

Marts, 2020

Priekšvārds

Cienītais lasītāj!

Kad 2017. gadā psiholoģe, ģimenes psihoterapijas speciāliste Andrija Likova sāka publiski runāt par ārpusģimenes aprūpes iestādē novēroto nežēlību pret bērniem, nebija tāda Trauksmes celšanas likuma. Andrijai nācās pašai iziet visu procesu no sākuma līdz galam, sākotnēji nezinot, kam var uzticēties, un meklējot palīdzību dažādās institūcijās un masu medijos. To, cik maz pieredzes trauksmes celšanā vēl pirms pāris gadiem bija ne tikai iedzīvotājiem, bet arī valsts iestādēm, kurām būtu bijis jāreaģē nekavējoties, tā īsti var novērtēt tikai tagad.

Andrija nebija vienīgā, kura Latvijā un Eiropā saskārās ar neticību un milzu pretestību profesionālajā vidē, bet arī pieredzēja neieinteresētību un pasivitāti no tiem, kuru tiešais pienākums ir rīkoties, lai aizstāvētu un pasargātu savus iedzīvotājus.

2019. gada 1. maijā Latvijā stājās spēkā [Trauksmes celšanas likums](#) – tā tapšanu un virzību koordinēja Valsts kanceleja. Šī gada sākumā sākām apkopot un analizēt informāciju, lai izvērtētu trauksmes celšanas regulējuma darbības pirmos 8 mēnešus.

Jāatgādina, ka trauksmes celšana ir iespēja iedzīvotājiem ziņot par varbūtējiem pārkāpumiem, kas novēroti darba vidē un var kaitēt sabiedrības interesēm. Trauksmes celšanas likuma mērķis ir nodrošināt tiesisko ietvaru ziņošanas mehānismiem un iedzīvotāju aizsardzībai gadījumos, ja trauksmes cēlējs cieš darba devēja represiju dēļ. Tātad – likums palīdz iedzīvotājiem nepalikāt vienaldzīgiem, neklusēt, būt drosmīgiem. Izmantojot šo iespēju, mēs stiprinām Latvijas kā demokrātiskas valsts vērtības un tuvojamies Ziemeļeiropas valstu izpratnei par taisnīgumu.

Neskaitāmas iedzīvotāju iniciatīvas un individuālas cīņas pret netaisnību apliecina, ka mēs vēlamies dzīvot labākā valstī. Tāpēc Valsts kanceleja radīja drošu iespēju iesaistīties tiem, kuri savā darba vidē novēro iespējamus pārkāpumus – korupciju, krāpšanu, publisko līdzekļu izsaimniekošanu, neatbilstošu amatpersonu rīcību, sabiedrības, tostarp bērnu, veselības apdraudējumu, pārtikas, būvniecības vai vides drošības apdraudējumu, cilvēktiesību pārkāpumus un citu kaitniecību.

Pirmo 8 mēnešu laikā aktivitāte bija pārsteidzoši liela – vairāk nekā 400 iedzīvotāju vērsās pie kompetentajām institūcijām, lai ar trauksmes celšanas ziņojumu starpniecību vērstu uzmanību uz iespējamiem pārkāpumiem, kas apdraud sabiedrību. Jaunais likums parādīja, ka iedzīvotāji ir gatavi ziņot, ja tiek aizsargāta viņu konfidencialitāte un valsts pārvalde uz norādītajām ziņām reaģē. Tomēr būs vajadzīgs laiks, lai uzticēšanās, ka tas tiešām tā notiek, nostiprinātos, un valsts no iedzīvotājiem sāktu saņemt ziņojumus par tiešām nozīmīgiem un plaša mēroga pārkāpumiem.

Līdz šim apkopotie dati parāda, ka tikai katrs ceturtais iesniegums, kas noformēts kā trauksmes cēlēja ziņojums, tiešām atbilst trauksmes celšanas pazīmēm.

Tāpēc arī 2020. gadā Valsts kanceleja turpinās skaidrot trauksmes celšanas būtību likuma izpratnē un motivēs iedzīvotājus neklusēt. Turpināsim arī darbu pie kompetento institūciju izpratnes un savstarpējas sadarbības stiprināšanas, lai iespējami efektīvi notiktu ziņojumu virzība valsts pārvaldē un novērsti tie pārkāpumi, uz kuriem norāda trauksmes cēlēji. Vienlaikus ar Administratīvās atbildības likuma spēkā stāšanos šī gada 1. jūlijā, arī Trauksmes celšanas regulējums tiks stiprināts ar administratīvo atbildību tiem, kuri rada nelabvēlīgas sekas trauksmes cēlējiem, un tiem, kuri apzināti negodprātīgi izmanto šo likumu, sniedzot izdomātas, melīgas ziņas.

Paldies visiem, kuri ir bijuši drosmīgi un ziņojuši! Izsaku pateicību visām iestādēm, organizācijām un uzņēmumiem, kas ir ieviesuši trauksmes celšanas mehānismus, atbildīgi izskatījuši trauksmes cēlēju ziņojumus un atbilstoši reaģējuši!

Lai tos, kuri vēl tikai plāno celt trauksmi, iedrošina [Andrijas Likovas teiktais](#) :”Ja es šodien saskartos ar kaut ko līdzīgu, noteikti neklusētu, kaut arī rīkoties tagad būtu daudz vieglāk. Mums izdevās panākt pozitīvas pārmaiņas ar visām iesācēju grūtībām. Bailes nomainīja drošības izjūta, kura nostiprināja apziņu par pozitīvu pieredzi. Padomājiet, ko kā sabiedrība varam paveikt ar likuma atbalstu!”

Cienā,
Valsts kancelejas direktors
Jānis Citskovskis

Saturs

Priekšvārds	2
Saturs	4
Par Trauksmes celšanas likumu	5
Trauksmes celšana valsts pārvaldē	7
Centrālajās valsts institūcijās saņemtie ziņojumi	7
Trauksmes celšana pašvaldībās	9
Trauksmes cēlēju kontaktpunkts	11
Trauksmes cēlēju kontaktpunktā saņemto ziņojumu pārsūtīšana	11
Atbalsts un konsultācijas par trauksmes celšanu	11
Metodiskais atbalsts trauksmes celšanas jomā	13
Sabiedrības izpratnes veicināšana	15
Secinājumi par trauksmes celšanu valsts pārvaldē	18
Iekšējās trauksmes celšanas sistēmas izveide	19
Trauksmes cēlēju aizsardzība	22
Trauksmes cēlēju identitātes aizsardzība	22
Aizsardzība trauksmes celšanas dēļ radīto nelabvēlīgo seku novēršanai	22
Valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība	22
Konsultācijas par tiesību aizsardzību	23
Tiesvedības saistībā ar trauksmes celšanu 2019. gadā	23
Trauksmes cēlēju tiesiskās aizsardzības iespējas civilprocesā	24
Biedrību un nodibinājumu atbalsts	25
Trauksmes celšanas regulējuma attīstība Latvijā un Eiropas Savienībā	27
ES direktīva un sadarbība ar citām ES valstīm	27
Atbildības noteikšana Trauksmes celšanas likumā	28
Turpmākā regulējuma pilnveide	28
Secinājumi par trauksmes cēlēju aizsardzību	29

PAR TRAUKSMES CELŠANAS LIKUMU

2019. gada 1. maijā spēkā stājās Trauksmes celšanas likums (turpmāk – Likums). Latvijā sāka darboties speciāls tiesiskais regulējums trauksmes celšanai un trauksmes cēlēju aizsardzībai. Likums aptver trauksmes celšanu gan publiskajā, gan privātajā sektorā.

Likumā noteikti **kritēriji**, ka trauksmes cēlētājs ir jebkura **fiziska persona**, kas **sniedz ziņojumu par iespējamu pārkāpumu**, ja attiecīgais pārkāpums:

- novērots savā **darba vidē**,
- var **kaitēt sabiedrības interesēm**.

Atbilstoši Likumam trauksmi var celt par tiesību normu, kā arī ētikas un profesionālo normu pārkāpumiem. Lai atvieglotu izpratni par trauksmes celšanu, Likumā minētas būtiskākās jomas, kurās sabiedrība ir aicināta celt trauksmi: korupcija, līdzekļu izšķērdēšana, veselība, tostarp bērnu, pārtika, vide, būvniecības drošība, iepirkumi un vairākas citas.

Iespējas privātpersonai iesniegt valsts pārvaldes iestādē iesniegumu ir nostiprinātas Satversmē,¹ un tā iesniegšanas kārtība ir noteikta Iesniegumu likumā. Tomēr Iesniegumu likums neattiecas nedz uz dokumentu apriti starp iestādēm un to darbiniekiem, nedz arī starp darbiniekiem un darba devējiem privātajā sektorā. Savukārt Likums paredz iespēju gan vērsties pie darba devēja privātajā sektorā, gan celt trauksmi valsts pārvaldē, vērsties savā vai augstākā iestādē.

Likums nodrošina fiziskai personai tiesības celt trauksmi. Likums skaidro, kādi var būt trauksmes celšanas kanāli. Tas nosaka pienākumu izveidot trauksmes celšanas mehānismus. Likums nosaka prasības attiecībā uz trauksmes cēlēja ziņojumu izskatīšanu. Ja iesniegums noformēts kā trauksmes cēlēja ziņojums, atbilde jāsniedz 10 dienu laikā, bet pēc diviem mēnešiem jāsniedz atgriezeniskā saite par tā izskatīšanas gaitu. Arī publiski jāsniedz informācija par šāda iesnieguma izskatīšanas rezultātā atklātajiem pārkāpumiem.

Likumā noteiktie trauksmes celšanas kanāli:

¹ Ikvienam ir tiesības likumā paredzētajā veidā vērsties valsts un pašvaldību iestādē ar iesniegumu un saņemt atbildi pēc būtības.

Likumā ietverts **aizliegums** radīt nelabvēlīgas sekas trauksmes cēlējam vai viņa radniekiem, tāpēc ka trauksmes cēlētā ir sniedzis trauksmes cēlēja ziņojumu. Likums aizliedz veikt jebkādas diskriminējošas darbības, piemēram, sodīšana, atbrīvošana no darba, pazemināšana amatā, pārceļšana citā darbā.

Tomēr represijas var būt visdažādākās. Svarīga ir darbības cēloniskā saistība ar trauksmes cēlēja ziņojumu.

Būtisks ieguvums ir trauksmes cēlēja aizsardzības garantijas, kas norādītas Likuma 10. pantā.

Likums paredz šādas trauksmes cēlēja aizsardzības garantijas:

Aizsardzības garantiju mērķis ir veicināt trauksmes celšanu, iedrošinot trauksmes cēlēju, un pasargāt viņu represiju gadījumā. Identitātes aizsardzības mērķis ir nodrošināt trauksmes cēlēja konfidencialitāti un pasargāt trauksmes cēlēju vai viņa radniekus no nelabvēlīgām sekām trauksmes celšanas dēļ. Pārējo aizsardzības garantiju mērķis ir nodrošināt trauksmes cēlējam iespēju novērst tam radītas nelabvēlīgās sekas.

Likuma ieguvums – vienotā ietvarā apkopoti trīs elementi, proti, kritēriji trauksmes cēlēja ziņojumam, trauksmes celšanas mehānismu izveide un aizsardzības garantijas. Šī ietvara efektivitātes garants ir gan pašu trauksmes cēlēju aktivitāte, gan atbildīgo valsts institūciju veiksmīga un atbildīga likuma piemērošana.

TRAUKSMES CELŠANA VALSTS PĀRVALDĒ

Ceļot trauksmi valsts pārvaldē, ziņojumu nosūta tai valsts vai pašvaldību institūcijai, kurai normatīvajos aktos ir noteikta kompetence jautājumā, par kuru tiek celta trauksme. Likums nosaka, ka tās ir kompetentās institūcijas.

Likums paredz, ka kompetentā institūcija ir, piemēram, hierarhiski augstākā iestāde vai augstākā amatpersona, par nozari vai jomu atbildīgā iestāde vai kompetentā tiesībsardzības iestāde. Piemēram, uzraudzības iestādes darbinieks par iestādē notiekošo var celt trauksmi atbildīgajā ministrijā, ārstniecības iestādes darbinieks par neatbilstošu rīcību savā iestādē var celt trauksmi veselības aprūpes jomas iestādēs, par nodokļu jautājumiem var celt trauksmi Valsts ieņēmumu dienestā, par korupciju – Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojā u. tml.

Uzņēmumu reģistra uzturētajā vienotajā publisko personu un iestāžu sarakstā iekļautas ziņas par vairāk nekā 3000 valsts iestādēm un pašvaldībām.

Uzsākot Likuma ieviešanu 2019. gadā, Valsts kanceleja izvērtēja, kuras no plašā valsts iestāžu loka varētu būt tās, kuras atbilst kompetentās institūcijas definīcijai un kurās varētu tikt saņemti trauksmes cēlēju ziņojumi (tika noteiktas aptuveni 160 šādas iestādes).

2019. gada pavasarī Valsts kanceleja tīmekļvietnē izveidoja un uztur **kompetento institūciju un to kontaktpersonu trauksmes celšanas jautājumos sarakstu** www.trauksmescelejs.lv/kur-celt-trauksmi. Saraksts tiek pastāvīgi aktualizēts, un laika gaitā tam pievienotas arī citas institūcijas, kuras pēc savas iniciatīvas iesniedza atbilstošu informāciju.

Centrālajās valsts institūcijās saņemtie ziņojumi

Valsts kanceleja apkopoja datus par centrālajās valsts institūcijās saņemtajiem trauksmes cēlēju ziņojumiem un to virzību laikposmā no 2019. gada 1. maija līdz 31. decembrim. Aptaujā piedalījās 146 institūcijas – visas ministrijas un to padotībā esošās iestādes, neatkarīgās un patstāvīgās iestādes, tiesībsardzības iestādes, kā arī Izglītības un zinātnes ministrijas padotībā esošā Latvijas Universitāte un Latvijas Organiskās sintēzes institūts.

No 146 valsts institūcijām **94** institūcijas nav saņēmušas **nevienu** iesniegumu, kas noformēts kā trauksmes cēlēja ziņojums. Savukārt **54** valsts institūcijās 2019. gadā ir saņemti trauksmes cēlēju ziņojumi. Kopā 2019. gadā valsts institūcijās saņemti **435** iesniegumi, kas noformēti kā trauksmes cēlēju ziņojumi.

Ceļot trauksmi valsts pārvaldē, iedzīvotāji lielākoties uzreiz vērsušies atbilstošajā kompetentajā institūcijā – **307** iesniegumi saņemti pirmreizēji no iesniedzēja. Savukārt **120** iesniegumi kompetentajām institūcijām bija Trauksmes cēlēju kontaktpunkta (Valsts kancelejas) vai citas kompetentās institūcijas pārsūtīti.

2019. gadā, izmantojot elektronisko veidlapu trauksmescelejs.lv, kompetentajām iestādēm nosūtīti **54** iesniegumi.

Lielākais trauksmes cēlēju iesniegumu skaits saņemts Valsts ieņēmumu dienestā (VID), Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojā (KNAB), Prokuratūrā, Valsts policijā, Valsts valodas centrā, Valsts darba inspekcijā (VDI), Valsts vides dienestā un Vides pārraudzības valsts dienestā.

Kā to paredz Likums, saņemot iesniegumu, kas noformēts kā trauksmes cēlēja ziņojums, kompetentā institūcija lemj, vai tas ir atzīstams par trauksmes cēlēja ziņojumu vai nav, un par to informē iesniedzēju.

Apkopotie dati par 2019. gadu liecina, ka **111** iesniegumi, kas noformēti kā trauksmes cēlēja ziņojumi, tika atzīti par trauksmes cēlēju ziņojumiem. Likums paredz iespēju pēc iesniedzēja vai iestādes ierosinājuma vispārīgā kārtībā saņemtu iesniegumu pārreģistrēt par trauksmes cēlēja ziņojumu. 2019. gadā tas darīts **8** gadījumos. Tātad 2019. gadā centrālajās valsts institūcijās kopā saņemti **119** trauksmes cēlēju ziņojumi. Aptuveni puse no tiem 2019. gadā arī tika izskatīti – **65** trauksmes cēlēju ziņojumu izskatīšana ir pabeigta. Savukārt **51** vēl ir izskatīšanas procesā un **3** pārsūtīti pēc piekritības.

Apkopotā informācija liecina, ka **289** gadījumos iesniegumi netika atzīti par trauksmes cēlēja ziņojumiem, **74** gadījumos institūcijas uz ziņojumā norādīto sabiedrībai aktuālo jautājumu reaģēja citā veidā, piemēram, izskatīja kā privātpersonas iesniegumu. Jāsecina, ka pirmajā Likuma darbības gadā izpratne par trauksmes celšanu vēl tikai veidojās. Rezultātā trauksmes celšanas kanālus iedzīvotāji bieži izmantoja, lai ziņotu par kādu pārkāpumu, tomēr ziņojums netika atzīts par atbilstošu kādam no Likumā noteiktajiem kritērijiem, piemēram, tas nebija saistīts ar personas darbu, iesniedzējs bija juridiska persona, netika konstatēts sabiedrības intereses skarošs pārkāpums u. tml.

Attiecībā uz **51** trauksmes cēlēju ziņojumu, kas vēl atrodas izskatīšanas procesā, **1** gadījumā ir uzsākts kriminālprocess, 9 gadījumos ir uzsāktas administratīvās pārbaudes, administratīvo pārkāpumu lietas vai administratīvās lietas, bet **3** gadījumos uzsākts kriminālprocess vai cita kriminālprocesuālā darbība. **37** gadījumos uzsākta cita veida pārbaude, piemēram, resoriskā, tematiskā, plānotā pārbaude u. tml.

Attiecībā uz **65** trauksmes cēlēju ziņojumiem, kuru izskatīšana 2019. gadā ir pabeigta, **12** gadījumos ierosināta un pabeigta administratīvā pārkāpuma lietvedība, **1** gadījumā – pārbaude uz vietas, **2** gadījumos pabeigtas kriminālprocesuālās darbības, 35 gadījumos veiktas citas darbības un tās ir pabeigtas un **42** gadījumos fakti par pārkāpumu nav apstiprinājušies. Lēmums piemērot sodu ir pieņemts **7** gadījumos (pamatā tie ir administratīvie sodi par izdarīto administratīvo pārkāpumu). **9** gadījumos tika konstatēts tiesību normu, tostarp Kriminālprocesa likuma, pārkāpums, bet **2** – neētiska un profesionālajiem standartiem neatbilstoša rīcība. **11** reizes trauksmes cēlēja ziņojuma izskatīšanas rezultātā ierosināts novērst trūkumus, par kuriem tika celta trauksme, un veikt nepieciešamos uzlabojumus.

Lielākais ziņojumu skaits 2019. gadā bija šādās jomās:

- izvairīšanās no nodokļu samaksas;
- publiskas personas finanšu līdzekļu vai mantas izšķērdēšana un nelietderīga izmantošana;
- amatpersonu pārkāpumi (bezdarbība, nolaidība, dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana);
- publiskie iepirkumi;
- finanšu un kapitāla tirgus sektors.

2019. gadā trauksmes cēlēji ziņojuši arī par iespējamām pārkāpumiem, kas saistīti ar interešu konflikta situācijām, valsts valodas lietošanu, vides tīrību/draudiem videi un cilvēku veselībai, darba tiesību pārkāpumiem, būvniecību, kā arī neatbilstošu amatpersonu un iestāžu rīcību, labas pārvaldības principa neievērošanu, iespējamu zaudējumu nodarīšanu valstij, ārstniecības iestādei piešķirtā finansējuma nepamatotu izlietošanu, arhitektūras pieminekļa bojāšanu, administratīvo resursu izmantošanu neatbilstošiem mērķiem, nepamatoti saņemtiem pabalstiem vai nodokļa atvieglojumiem, neatbilstošu rīcību ar finanšu līdzekļiem un mantu, ieguldītāju interešu aizskaršanu, darbu bez atlīdzības, darba tirgus kropļošanu, ēnu ekonomikas veicināšanu, sabiedrisko kārtību, bērnu tiesību aizskārumu.

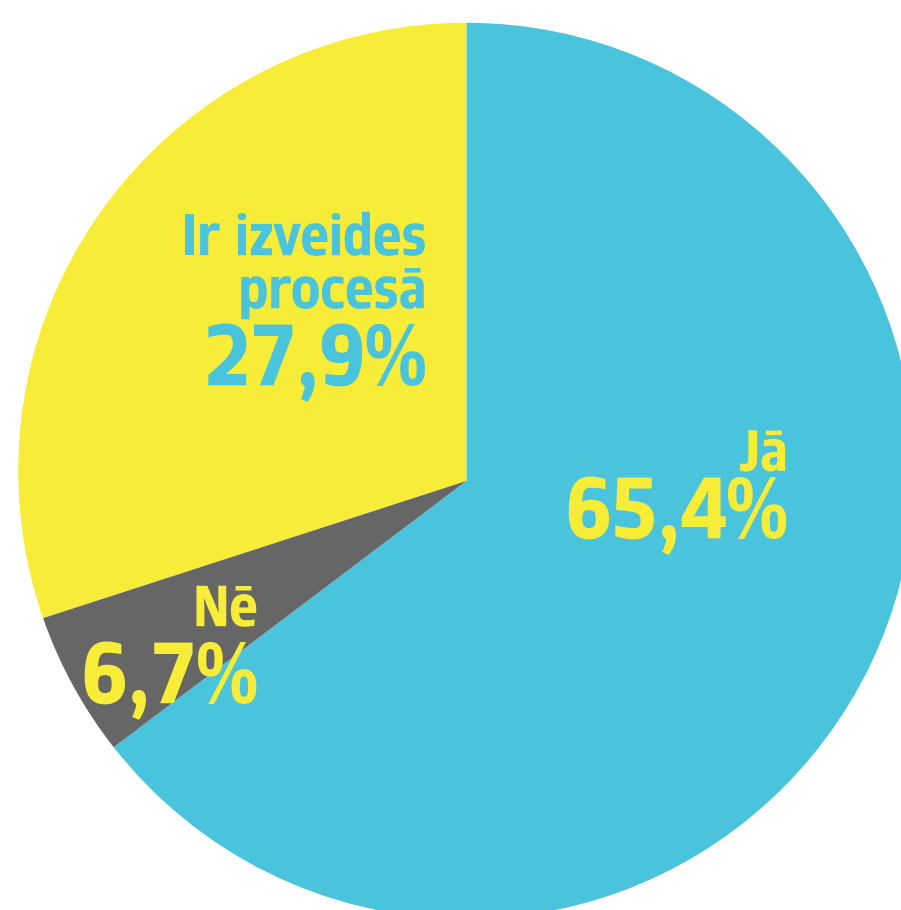
Jāsecina, ka pirmajā Likuma darbības gadā ir bijusi salīdzinoši liela trauksmes cēlēju aktivitāte. Ziņojumi saņemti par pārkāpumiem dažādās jomās, tomēr visvairāk – nodokļu un korupcijas novēršanas jomā. Lielākā daļa saņemto iesniegumu neatbilda Trauksmes celšanas likuma kritērijiem, liecinot, ka izpratne par Likumu sabiedrībā vēl tikai veidojas. Tajā pašā laikā vairāk nekā 100 iesniegumu tika atzīti par trauksmes cēlēju ziņojumiem, un tas ir labs rādītājs pirmajam gadam. No tiem vairāk nekā puse jau ir izskatīti – bijuši gan gadījumi, kad atklāti pārkāpumi, gan tādi, kad ziņas par pārkāpumu neapstiprinājās. Vairākos gadījumos trauksmes cēlēju norādītā informācija palīdzējusi novērst trūkumus un veikt uzlabojumus.

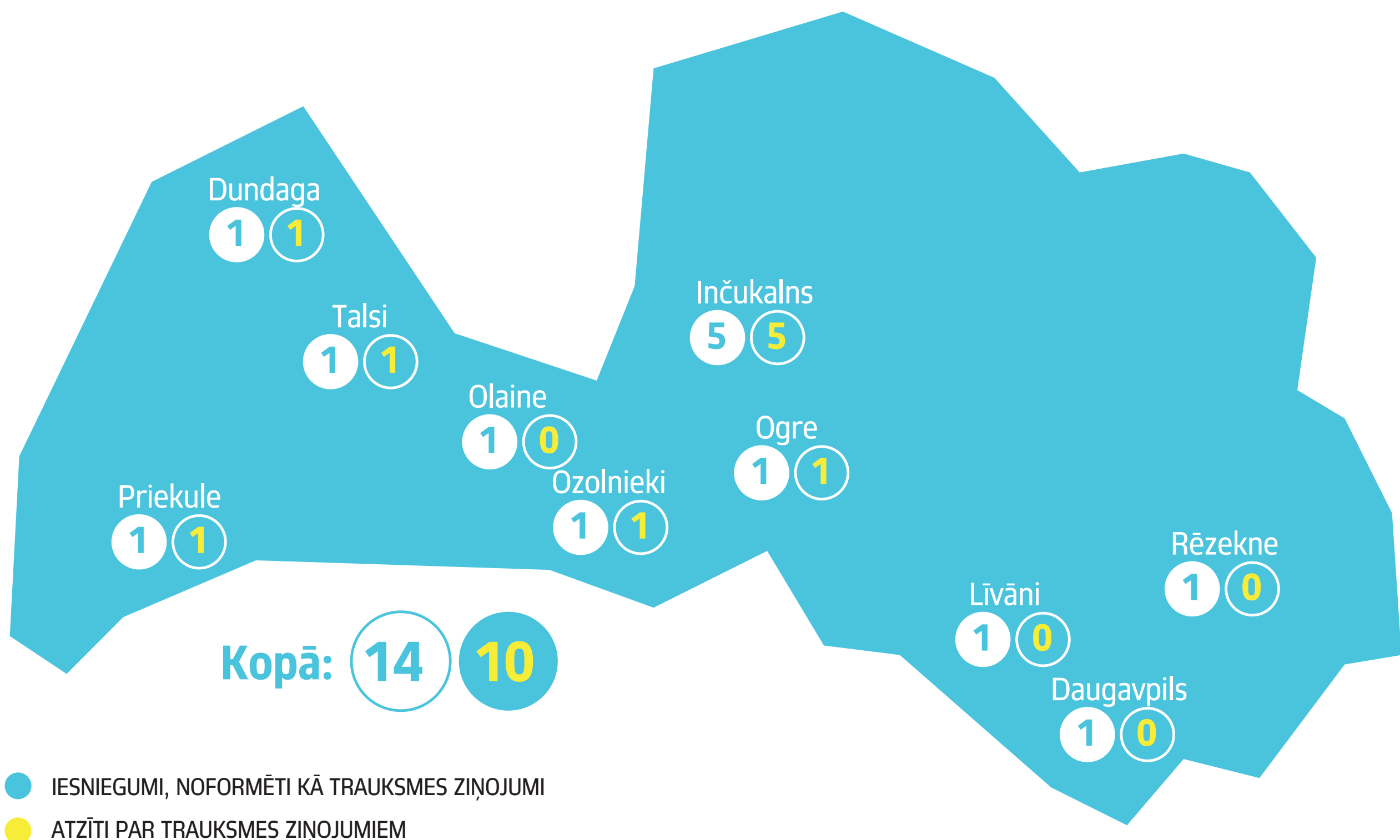
Trauksmes celšana pašvaldībās

Valsts kanceleja 2020. gada februārī veica Latvijas pašvaldību aptauju, apkopojot informāciju par saņemtajiem ziņojumiem, kā arī trauksmes celšanas kārtības izstrādi pašvaldībās. Aptaujā tika aicinātas piedalīties **119** Latvijas pašvaldības. Atbildes sniedza **113** pilsētu un novadu pašvaldības un atsevišķi – arī **63** pašvaldības iestādes (policija, izglītības, sporta un kultūras iestādes), kā arī Rīgas un Daugavpils pašvaldības kapitālsabiedrības.

10 pašvaldībās 2019. gadā tika saņemti **14** iesniegumi (tostarp divi pārsūtīti no Trauksmes cēlēju kontaktpunkta), kas noformēti kā trauksmes cēlēja ziņojumi. **9** gadījumos pašvaldība saņemto iesniegumu atzina par atbilstošu Likuma prasībām un to izskatīja pēc būtības vai pārsūtīja pēc piekritības atbildīgajai valsts iestādei. 63 pašvaldību iestādes un pašvaldību kapitālsabiedrības, kuras piedalījās aptaujā, nenorādīja, ka 2019. gadā būtu saņēmušas kādu trauksmes cēlēja ziņojumu.

Vai Jūsu pašvaldībā ir apstiprināta iekšējā sistēma un noteiktas atbildīgās personas/kontaktpersonas trauksmes jomā?

Avots: Valsts kancelejas aptauja (2020. gada februāris)

Pozitīvi vērtējams, ka pirmajā Likuma darbības gadā lielākajā Latvijas pašvaldību daļā ir izstrādāta trauksmes celšanas kārtība un ieceltas atbildīgās personas. Šajā jautājumā pieeja pašvaldībās atšķiras. Ir pašvaldības, kurās ir vienota kārtība, un ir tādas, kurās noteikta atšķirīga kārtība domē un pašvaldības iestādēs un uzņēmumos.

Trijās Latvijas lielākajās pilsētās veikts darbs, lai noteiktu trauksmes celšanas kārtību.

Rīgas pilsētas pašvaldībā noteikts, ka daļa institūciju (iestāžu, kapitālsabiedrību, īpaša statusa institūciju) izveido savas atsevišķas iekšējās trauksmes celšanas sistēmas, savukārt trauksmes cēlēju ziņojumus par pārējo Rīgas pilsētas pašvaldības institūciju darbinieku iespējamiem pārkāpumiem izskata Rīgas domes Birokrātijas apkarošanas centrs. 2019. gadā Birokrātijas apkarošanas centrā trauksmes cēlēju ziņojumi netika saņemti. Arī par to, ka ziņojumi būtu saņemti institūcijās, kurās ir sava atsevišķā trauksmes celšanas sistēma, Valsts kancelejā informācijas nav.

Liepājas pilsētas pašvaldībā iekšējā trauksmes celšanas sistēma ir izveidota visās pašvaldības iestādēs un aģentūrās. Mazajās iestādēs un aģentūrās (kurās darbinieku skaits ir līdz 30) ir izveidota vienota iekšējā trauksmes celšanas sistēma kopā ar Liepājas pilsētas pašvaldības administrāciju. Iestāžu un aģentūru darbiniekiem ir organizēti informatīvie semināri par trauksmes celšanas iespējām un trauksmes cēlēju aizsardzību.

Daugavpils novada pašvaldībā 2019. gada 30. oktobrī ar rīkojumu tika apstiprināta iekšējā trauksmes sistēma un noteiktas kontaktpersonas trauksmes celšanas jautājumos, kā arī tiešsaistē sniegta informācija iedzīvotājiem.

Arī novados (piemēram, Cēsu novada pašvaldībā 2019. gada 26. augustā, Priekuļu novada pašvaldībā 2019. gada 25. jūlijā, Salaspils novada pašvaldībā 2019. gada augustā un citos novados) izdoti pašvaldības noteikumi un noteiktas atbildīgās personas trauksmes celšanas jautājumos.

2019. gada laikā informācija iedzīvotājiem par trauksmes celšanas iespējām pašvaldībā vai nu izvietota attiecīgās pašvaldības tīmekļvietnē, vai iekļauta Valsts kancelejas tīmekļvietnē <https://www.trauksmescelejs.lv/kur-celt-trauksmi> (sadaļā "Pašvaldības").

Lai gan iedzīvotāji vairāk ziņojuši centrālajām valsts institūcijām, arī pašvaldībām ir nozīmīgas funkcijas un svarīga loma attiecīgās pašvaldības iedzīvotāju interešu aizstāvībā. Tādēļ turpmāk svarīgi veicināt trauksmes celšanu pašvaldībās gan iekšēji, iesaistoties pašvaldību darbiniekiem, gan ārēji, iesaistoties attiecīgās pašvaldības uzņēmumu un organizāciju darbiniekiem. Vienlaikus pašvaldībās svarīgi izvērtēt, cik lietderīgi un efektīvi izstrādāt vienotu trauksmes celšanas kārtību vai atsevišķu katrā iestādē, proti, cik liela iespējamība saņemt trauksmes cēlēja ziņojumu, un samērot ieguldītos resursus ar sasniegtajiem rezultātiem.

Trauksmes cēlēju kontaktpunkts

Kopš 2019. gada 1. maija Valsts kancelejā darbojas Trauksmes cēlēju kontaktpunkts. Galvenais Trauksmes cēlēju kontaktpunkta uzdevums – novirzīt tam adresētos trauksmes cēlēju ziņojumus atbilstošajām kompetentajām institūcijām. Trauksmes cēlēju kontaktpunkts sniedz atbalstu trauksmes cēlējiem un konsultē par trauksmes celšanas iespējām, kā arī sniedz metodisku palīdzību valsts institūcijām un privātā sektora pārstāvjiem. Trauksmes cēlēju kontaktpunkts sniedz atbalstu arī trauksmes celšanas dēļ radušos problēmu risināšanā un veicina sabiedrībā izpratni par trauksmes celšanu.

Trauksmes cēlēju kontaktpunktā saņemto ziņojumu pārsūtīšana

Trauksmes cēlēju kontaktpunktā laikposmā no 2019. gada 1. maija līdz 31. decembrim kopumā saņemti un reģistrēti **70 ziņojumi**, no tiem:

- 62 ziņojumi, kas noformēti kā trauksmes cēlēja ziņojumi;
- 8 e-pasta vēstules, kas reģistrētas, jo e-pasta vēstulē bija ietverta informācija par iespējamu pārkāpumu, ko varētu uzskatīt par trauksmes cēlēja ziņojumu.

37 dokumenti reģistrēti kā papildinājumi pie esošajiem trauksmes cēlēju ziņojumiem (iesniedzēju papildinformācija un no kompetentajām institūcijām saņemta atgriezeniskā saite par pārsūtīto ziņojumu izvērtēšanas rezultātiem).

Viena no Trauksmes cēlēju kontaktpunkta funkcijām ir saņemto ziņojumu pārsūtīšana kompetentajām institūcijām. 2019. gadā 40 ziņojumi tika pārsūtīti kompetentajām institūcijām. Šiem ziņojumiem bija viens, divi vai pat trīs adresāti atkarībā no to satura. Attiecīgi ziņojumi ir nosūtīti 54 reizes. Galvenokārt ziņojumi pārsūtīti VID, KNAB, Prokuratūrai, Valsts darba inspekcijai, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai, Tieslietu ministrijai, kā arī Valsts vides dienestam, Izglītības un zinātnes ministrijai, Zemkopības ministrijai, Valsts zemes dienestam, Ekonomikas ministrijai (būvniecības jomā) un citām iestādēm.

Jomas, kurās iedzīvotāji visvairāk vēlējas celt trauksmi, vēršoties Trauksmes cēlēju kontaktpunktā:

- izvairīšanās no nodokļu samaksas;
- amatpersonu bezdarbība, nolaidība vai dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana;
- korupcija;
- vides drošības apdraudējums;
- būvniecības drošības apdraudējums;
- sabiedrības veselības apdraudējums;
- krāpšana;
- nepamatota atļaušana no darba vai nelikumīga nodarbināšana;
- darba drošības apdraudējums.

Uz **28** ziņojumiem Trauksmes cēlēju kontaktpunkts sniedza atbildes, ka tie neatbilst Likumā noteiktajām pazīmēm, un atbilstoši ziņojumu saturam noteica to turpmāko virzību.

2 Trauksmes cēlēju kontaktpunktā saņemto ziņojumu izskatīšana bija piekritīga Valsts kancelejai kā kompetentajai institūcijai. Abu ziņojumu iesniedzēji tika atzīti par trauksmes cēlējiem.

Trauksmes cēlēju kontaktpunktā 2019. gadā kopā ir sagatavotas **102** atbildes vai pārsūtīšanas vēstules atbilstoši Trauksmes celšanas likumam.

Trauksmes cēlēju kontaktpunktā tika saņemti arī divi ziņojumi, kuru izskatīšana bija piekritīga pašai Valsts kancelejai. Divi ziņojumi, kas 2019. gadā tika saņemti Valsts kancelejā kā kompetentajā institūcijā, bija atzīti par trauksmes cēlēju ziņojumiem. Tos Valsts kancelejai ar rezolūciju uzdeva izskatīt Ministru prezidents. Attiecībā uz abiem ziņojumiem ir bijis pieņemts lēmums, ka ziņotājs pirmšķietami tiek atzīts par trauksmes cēlēju, gan arī bijis pieņemts gala lēmums.

Atbalsts un konsultācijas par trauksmes celšanu

2019. gadā Trauksmes cēlēju kontaktpunktā **klātienē konsultēti 10 apmeklētāji**. Sniegtas vispārīgas konsultācijas par trauksmes celšanu vai par konkrēto apmeklētāja gadījumu (laika patēriņš – vairāk nekā 4 stundas).

Telefoniski konsultētas 186 personas. Ir zvanījušas gan institūciju kontaktpersonas, lai konsultētos par institūcijā saņemto ziņojumu reģistrēšanu, izvērtēšanu vai pseidonimizēšanu, gan privātpersonas ar jautājumiem par ziņojumu iesniegšanu, izvērtēšanu vai savu interešu aizsardzību, ja ir iesniegts vai tiek plānots iesniegt trauksmes cēlēja ziņojumu (laika patēriņš – 29 stundas).

Konsultācijas e-pastā ir sniegtas **72** personām. Tās ir gan institūciju kontaktpersonas trauksmes celšanas jautājumos, gan privātpersonas, kas uzdeva visdažādākos jautājumus par Likumu un tā piemērošanu.

Metodiskais atbalsts trauksmes celšanas jomā

2019. gada sākumā noritēja intensīvs darbs, lai sagatavotos Likuma ieviešanai. Notika specializētas mācības, tika izstrādātas Likumā noteiktās vadlīnijas un veidlapas paraugs. Tika nozīmētas kontaktpersonas kompetentajās institūcijās. Metodiskais un koordinācijas darbs turpinājās arī pēc Likuma spēkā stāšanās.

Martā Valsts kancelejas vadībā darbu uzsāka **starpinstitūciju koordinācijas grupa** (aptuveni 40 dažādu valsts institūciju pārstāvji).

2019. gada aprīlī tika izstrādāti un apstiprināti šādi Likuma ieviešanas un piemērošanas rīki:

Kopš Likuma spēkā stāšanās 1. maijā minētā informācija ir sabiedrībai ērti pieejama tiešsaistē vietnē trauksmescelejs.lv, kur tā tiek pastāvīgi aktualizēta.

Kā minēts iepriekšējā sadaļā, uzsākot Likuma ieviešanu, būtiskas bija **konsultācijas** kompetentajām institūcijām un sabiedrības pārstāvjiem dažādos ar Likuma ieviešanu saistītajos **jautājumos**, tostarp **metodiskajos**. Vislielākā konsultāciju intensitāte bija laikposmā no marta līdz jūnijam.

2019. gada martā–aprīlī Valsts kanceleja sadarbībā ar Valsts administrācijas skolu² izstrādāja un noorganizēja trīs **specializētās mācības** “Trauksmes cēlēju ziņojumu saņemšana un izskatīšana”. Tika apmācītas **166** valsts institūciju amatpersonas. Mācību uzdevums bija informēt par Trauksmes celšanas likumu, kā arī grupu darbā pārrunāt, kā notiks trauksmes cēlēja ziņojuma saņemšana un izskatīšana. Mācībās piedalījās pasniedzēji un moderatori no Valsts kancelejas, Valsts ieņēmumu dienesta, Juridiskās palīdzības administrācijas, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības, biedrības “Sabiedrība par atklātību – Delna” un citi.

23. aprīlī notika videokonference “Trauksmes cēlēju ziņojumu saņemšana un izskatīšana” ar pašvaldību pārstāvjiem, kuru organizēja Latvijas Pašvaldību savienība.

28. martā notika konference “Vai Latvija ir gatava Trauksmes cēlēju likumam?”, kur Valsts kancelejas pārstāvis prezentēja jauno Likumu un ar uzņēmējdarbības vides pārstāvjiem pārrunāja jautājumus kontekstā ar Likumā ietverto prasību izveidot iekšējo trauksmes celšanas sistēmu.

Jūnijā un oktobrī Valsts kanceleja rīkoja **sanāksmes kontaktpersonām** trauksmes celšanas jautājumos. Ņemot vērā ar trauksmes cēlēju ziņojumu saņemšanu un izskatīšanu gūto pieredzi, oktobrī tika aizsākts darbs pie Vadlīniju grozījumiem.³

Valsts kanceleja 2019. gadā sniedza informatīvas prezentācijas par Likumu arī vairākos citos pasākumos, tostarp Iekšējo auditoru institūtam, Latvijas Tūrisma aģentu un operatoru asociācijai, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamerai un Latvijas tirgotāju savienībai.

Sabiedrības izpratnes veicināšana

Jau pirms Likuma spēkā stāšanās Valsts kanceleja prognozēja izaicinājumus, ar kuriem varētu saskarties kompetentās iestādes, uzņēmēji un potenciālie trauksmes cēļi. Tā ir neizpratne par Likuma lietderību, bailes par sekām, kas radīsies trauksmes celšanas dēļ, sabiedrības noraidošā attieksme pret ziņošanas kultūru u. tml. Tāpēc tika pieņemts lēmums laikus plaši un saprotami informēt sabiedrību par Likuma radītajām iespējām.

Valsts kanceleja 2019. gada 16. aprīlī sāka sabiedrības informēšanas kampaņu “Redzi. Dzirdi. Runā.”, kuras mērķi bija:

- skaidrot Latvijas sabiedrībai trauksmes celšanas mehānisma būtību un tā darbību praksē;
- iedrošināt iedzīvotājus godprātīgi ziņot par novērotajiem pārkāpumiem darbavietā, kas skar sabiedrības intereses;
- informēt par Likumā noteiktajām trauksmes cēlēja aizsardzības garantijām.

³ Precizētā Vadlīniju versija tika publicēta 2020. gada 4. februārī.

Likuma skaidrošanā būtiska loma bija sadarbībai ar medijiem. Laikposmā no 2019. gada aprīļa līdz decembra beigām tika publicētas vairāk nekā 175 intervijas, pieredzes stāsti, ziņu sižeti, ekspertu viedokļi un cita formāta saturs gan Latvijas nacionālajos medijos (TV, radio, laikraksti, nozaru izdevumi), gan reģionālajos medijos (laikraksti, reģionālās televīzijas), gan arī interneta vidē (ziņu portālos). Tika sasniegtas gan latviešu, gan krievu valodā runājošās auditorijas. Uz žurnālistu jautājumiem atbildes sniedza Valsts kancelejas direktors un Trauksmes celšanas kontaktpunkta ekspertes, kā arī sadarbības partneri no citām valsts pārvaldes iestādēm un nevalstiskā sektora.

Lai nodrošinātu viegli uztveramu, taču precīzu un plaši pieejamu jaunā regulējuma skaidrojumu, tika izveidoti trīs īsi videomateriāli. Par Likuma vēstnesi – galveno varoni –, kurš sarežģīto regulējumu varēja izskaidrot vienkārši, izmantojot visiem saprotamus salīdzinājumus, tika izraudzīts 12 gadus vecais Klāvs. Viņš sniedza atbildes uz jautājumiem:

- Kas ir trauksmes celšana?
- Par kādiem pārkāpumiem celt trauksmi?
- Kā pasargās trauksmes cēlēju?

Videomateriāls latviešu valodā ar latviešu valodas subtitriem un latviešu valodā ar krievu valodas subtitriem ir pieejams Valsts kancelejas Youtube.com kanālā, tas tika izplatīts sociālo tīklu platformās *Facebook*, *Twitter* un *Instagram*, kā arī demonstrēts pasažieru vilcienos.

Kampaņa “Redzi. Dzirdi. Runā.” ar spilgtu, asociatīvu tēlu palīdzību aicināja sabiedrību pievērst uzmanību Likumam arī pilsētvidē – Rīgā, Valmierā, Jelgavā, Liepājā, Daugavpilī, Ventspilī, Tukumā un Siguldā –, kā arī pasažieru vilcienos. Papildus laikposmā no 2019. gada maija līdz septembrim tika izvietoti arī reklāmas plakāti.

Intensīva komunikācija par Likuma niansēm tika īstenota Ministru kabineta sociālo tīklu kontos *Facebook*, *Twitter* un *Instagram*. Kampanjas laikā publicēti 37 ieraksti, kas sasniedza vairākus simtus tūkstošu lielu auditoriju.

Nozīmīga kampanjas “Redzi.Dzirdi.Runā.” daļa bija tikšanās ar iedzīvotājiem un atbilžu sniegšana uz jautājumiem. Sarunu festivālā LAMPA valsts pārvaldes platformā “Valsts māja” tika organizēta saruna “Klusēšana – ne vienmēr zelts”, kurā piedalījās viena no Trauksmes celšanas likuma autorēm, nevalstiskā sektora pārstāvji, valsts pārvaldes iestāžu pārstāvji, eksperti un, protams, festivāla apmeklētāji. Valsts kancelejas eksperti piedalījās arī citu organizāciju rīkotajās diskusijās par trauksmes celšanu.

2019. gada augustā un septembrī Trauksmes celšanas kontaktpunkta ekspertes tikās arī ar uzņēmējiem Rīgā, Liepājā, Daugavpilī, Jelgavā un Cēsīs, lai visos Latvijas reģionos skaidrotu Likuma būtību un iekšējā trauksmes celšanas mehānisma ieviešanas kārtību un priekšrocības. Seminārus, kas tika organizēti sadarbībā ar Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameru, apmeklēja vairāk nekā 150 uzņēmumu, pašvaldību un organizāciju pārstāvji.

Uzsākot un noslēdzot kampanju, Valsts kanceleja veica iedzīvotāju aptauju. 2019. gada aprīlī 48 % respondentu norādīja, ka zina vai daļēji zina, ko nozīmē celt trauksmi, savukārt septembrī zināšanu līmenis bija pieaudzis līdz 70 %.

Trauksmescelejs.lv

2019. gada 1. jūnijā sāka darboties Valsts kancelejas veidotā tīmekļvietne www.trauksmescelejs.lv – vienota informatīva platforma trauksmes celšanas jomā.

Šajā tīmekļvietnē viegli uztveramā veidā ir skaidrota Likuma būtība, kā arī ir publicēts kompetento iestāžu saraksts, to kontaktinformācija, tostarp norādītas katras iestādes kontaktpersonas trauksmes celšanas jautājumos. Tīmekļvietnē arī pieejams metodiskais atbalsts ([vadlīnijas iekšējās trauksmes celšanas sistēmas izveidei](#) un [vadlīnijas trauksmes cēlēju ziņojumu izskatīšanai](#)), kā arī ir iespēja iesniegt trauksmes cēlēja ziņojumu, aizpildot [elektronisko tiešsaistes formu](#).

Jāpiebilst, ka vadlīnijas e-pastā tika izplatītas valsts pārvaldes iestādēm, kā arī ar Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras starpniecību – Latvijas uzņēmējiem.

Tīmekļvietni www.trauksmescelejs.lv 2019. gadā mēnesī vidēji apmeklēja 1300 unikālo apmeklētāju.

SECINĀJUMI PAR TRAUKSMES CELŠANU VALSTS PĀRVALDĒ

- Jēdziens “trauksmes celšana” ir nostiprinājies sabiedrības apziņā. Ar to pamatā saprot nepieciešamību reaģēt uz novērotiem pārkāpumiem un nejēdzībām sev apkārt. Pozitīvi vērtējama sabiedrības aktivitāte, ziņojot par šādiem pārkāpumiem. Tas apliecina iedzīvotāju ticību, paļaušanos un vēlmi iesaistīties savas valsts, pašvaldības vai darbavietas attīstībā, kā arī neiecietību pret pārkāpumiem.
- Vienlaikus pirmajā gadā šī aktivitāte pārsvarā neatbilda Likumā noteiktajiem kritērijiem, proti, tam, kas ir trauksmes celšana Likuma izpratnē. Tas ir saprotams, jo iedzīvotāju izpratne par to, kas ir trauksmes celšana Likuma izpratnē (kādiem kritērijiem tā atbilst, ar ko ziņojums atšķiras no iesnieguma vai sūdzības), vēl tikai veidojas.
- Svarīgi turpināt skaidrot sabiedrībai, cik būtiska ir pilsoniskā aktivitāte, reaģējot uz sabiedrības intereses skarošiem pārkāpumiem, bet nekoncentrējoties uz trauksmes cēlēja statusa saņemšanu, kas iespējams tikai Likumā paredzētajos gadījumos. Vienlaikus spēkā esošie normatīvie akti paredz nepieciešamības gadījumā cita veida personas aizsardzību.
- Svarīgi valsts pārvaldē, īpaši resoros ar daudzām padotībā esošām iestādēm un lielajās pašvaldībās, no lietderīguma un efektivitātes viedokļa vērtēt trauksmes celšanas kārtības izveidi – vienotu vai atsevišķu katrā iestādē/uzņēmumā. Svarīgi izvērtēt, cik liela ir iespējamība konkrētajā iestādē saņemt trauksmes cēlēja ziņojumus, un samērot ieguldītos resursus ar sasniegtajiem rezultātiem.
- Iestādēm svarīgi apzināties iekšējo trauksmes celšanas sistēmu kā efektīvu līdzekli labas pārvaldības un tiesiskuma nodrošināšanai konkrētajā iestādē un tās darbības jomās, vairojot darbinieku iesaistīšanos un atklātības kultūru.
- Iestādēm nepieciešams rūpīgi iedziļināties trauksmes cēlēja sniegtās informācijas saturā. Sniegtās ziņas jāvērtē no sabiedrības interešu viedokļa pēc to svarīguma. Pat ja iesniegumu neatzīst par trauksmes cēlēja ziņojumu, to neatstāj bez ievēribas.
- Jāturpina stiprināt kompetento institūciju un atbildīgo personu trauksmes celšanas jomā kapacitāti. Lietderīgi būtu rīkot plašākas apmācības par Likuma piemērošanu, analizējot konkrētus gadījumus un praksi ziņojumu izskatīšanā.
- Svarīgi veidot vienotu izpratni, vērtējot trauksmes celšanas pazīmes, un uzlabot sadarbību vairākām iestādēm adresētu (dažādām iestādēm piekritīgu) ziņojumu izskatīšanā.

IEKŠĒJĀS TRAUKSMES CELŠANAS SISTĒMAS IZVEIDE

Likums nosaka pienākumu izveidot iekšējo trauksmes celšanas sistēmu, proti, noteikt kārtību, kā darbinieki var ziņot par darbavietā novērotām darbībām situācijās, kuras atbilst Likuma kritērijiem. Likuma prasības, kādai jābūt šai sistēmai, ir minimālas, un to izpilde neprasa daudz resursu. Vienlaikus šī sistēma sniedz virkni ieguvumu darba devējam, tostarp iespēju operatīvi uzzināt par problēmām un riskiem organizācijā un laikus novērst tos, neapdraudot savu reputāciju, kā arī iespēju veidot atklātu un godīgu darba vidi.

Kas veido iekšējo trauksmes celšanas sistēmu

1) Publiskās personas institūcijas:

- kuras ir arī kompetentās institūcijas, izveido vienotu trauksmes celšanas sistēmu darbiniekiem (par iekšējām norisēm) un iedzīvotājiem (par prettiesiskām darbībām valstī, kuras var novērst šī institūcija)⁴,
- kuras nav kompetentās institūcijas, izveido tikai iekšējo trauksmes celšanas sistēmu darbiniekiem.

2) Privātā sektora juridiskās personas, kurās ir vairāk nekā 50 nodarbināto*.

* Komersanti, valsts un pašvaldību kapitālsabiedrības, kā arī citas juridiskās personas, kurās saskaņā ar VID datiem ir 50 darbinieku un vairāk.

Latvijā kopskaitā ir **104 209** ekonomiski aktīvi individuālie komersanti un komercsabiedrības (Centrālās statistikas pārvaldes dati). Likuma prasība izveidot iekšējo trauksmes celšanas sistēmu attiecas uz **1904** komersantiem – tāds ir komersantu skaits, kuriem saskaņā ar VID datiem par 2018. gadu bija vairāk nekā 50 darbinieku.

2019. gada aprīlī Valsts kanceleja izstrādāja Labās prakses vadlīnijas iekšējās trauksmes celšanas sistēmas izveidei.⁵ Vadlīnijas tika izstrādātas saskaņā ar Likuma 8. panta otrās daļas 5. punktu. Privātā sektora pārstāvjiem bija iespēja izteikt viedokli par vadlīniju projektu un sniegt savus priekšlikumus.

Lai veicinātu uzņēmēju izpratni par Likumu, 2019. gada septembrī Valsts kanceleja un Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera rīkoja **reģionālu tūri** (skatīt sadaļu “Sabiedrības izpratnes veicināšana”).

Valsts kanceleja 2019. gadā sniedza **konsultācijas** daudziem uzņēmumiem, tostarp valsts un pašvaldību kapitālsabiedrībām, par Likumu un tā prasību piemērošanu uzņēmumā.

Valsts kancelejas rīcībā esošā informācija liecina, ka daudzi uzņēmumi ir izveidojuši iekšējo trauksmes celšanas sistēmu.

Iekšējā trauksmes celšanas sistēma izveidota, piemēram, uzņēmumos, kuri ir starptautiskas grupas uzņēmumi, piemēram, *Tele2 AB* grupas uzņēmumā Latvijā *Tele2* vai *SIA Schwenk Latvija* (uzņēmuma iepriekšējais nosaukums *Cemex*). Iekšējā ziņošana ir attīstīta arī finanšu un kapitāla tirgus sektorā. Ziņošana par pārkāpumiem bieži ir daļa no uzņēmuma pretkorupcijas politikas. Piemēram, *AS Citadele banka* ir “izstrādājusi iekšēju pārkāpumu ziņošanas procesu, kur darbiniekiem ir iespēja ziņot, tostarp anonīmi, par iekšējo vai ārējo noteikumu pārkāpumiem. To iespējams izdarīt, izmantojot iekšējās interneta lapas saiti „Ziņot par pārkāpumu” vai arī sūtot vēstuli pa pastu, vai ar kurjeru to adresējot atbilstošajai kontaktpersonai.”⁶

⁴ Likuma 5. panta trešā daļa: Publiskas personas institūcijas no nodarbinātajiem saņemto trauksmes cēlēja ziņojumu izskatīšanā piemēro šā likuma 7. pantu.

⁵ Skatīt www.trauksmescelejs.lv/sites/default/files/buttons-card-files/vadlinijas_ieksejas_trauksmes_celsanas_sistemas_izveidei.pdf

⁶ AS “Citadele banka” Ilgtspējas pārskats par periodu līdz 2018. gada 31. decembrim.

Gan valsts, gan privātajos uzņēmumos dažādās jomās un nozarēs saskaņā ar Likumu ir izstrādāta trauksmes celšanas politika, piemēram, kokapstrādes uzņēmumā AS *Latvijas Finieris* un gāzes apgādes uzņēmumā AS *Gasol*.⁷ Arī Rīgas pašvaldības SIA *Rīgas satiksme* 2019. gada 30. aprīlī apstiprināja instrukciju “Par iekšējās trauksmes celšanu un trauksmes cēlēja ziņojuma izskatīšanu”.⁸

Turpmākajos gados gada pārskatā iecerēts iekļaut tematisku pārskatu par iekšējās trauksmes celšanas sistēmas ieviešanu privātajā sektorā, piemēram, lielos uzņēmumos vai Likumā minētajās īpaši svarīgajās jomās. Iecerēts aicināt VID, organizējot juridisko personu gada pārskatu iesniegšanu VID, apkopot ziņas par šo sistēmu izveidi.

⁷ www.finieris.lv/docs/Trauksmes_celšanas_politika.pdf, www.gasol.lv/uploads/filedir/Par_uznemumu/gaso_trauksmes_celšanas_sistema.pdf

⁸ www.rigassatiksme.lv/files/par_ieksejas_trauksmes_celšanu_un_trauksmes_celeja_zinojuma_izskatisanu.pdf

LABĀS PRAKSES PIEMĒRI

Iekšējā trauksmes celšanas sistēma uzņēmumos

Ražošanas uzņēmumā SIA *AE Partner* Liepājā ir izdotas trauksmes celšanas vadlīnijas un izveidots īpašs trauksmes celšanas logo. Kopš stājies spēkā Likums, trauksmes celšana ir daļa no uzņēmuma ievadinstruktāžas, ko klausās katrs jaunais darbinieks pirms darba uzsākšanas uzņēmumā.

SIA *AE Partner* izveidotais trauksmes celšanas logo

SIA *Schwenk* Latvija piemērs

SCHWENK Latvija SIA (līdz 04.2019. – SIA CEMEX) iekšējais trauksmes celšanas mehānisms tika ieviests vairākus gadus pirms Trauksmes celšanas likuma spēkā stāšanās. Turklāt sistēmas, kādā uzņēmumā var ziņot par potenciālajiem pārkāpumiem, tvērums ir plašāks nekā likumā noteiktais. Pie mums par jebkurām bažām vai aizdomām par pārkāpumu var ziņot arī anonīmi, un ziņotāji var būt ne tikai fiziskas personas, kas veic darba pienākumus vai dibina tiesiskās attiecības, kas saistītas ar darba pienākumu veikšanu.

Ir vairāki ziņošanas kanāli. Katru gadu uzņēmums saņem vidēji 4 – 7 ziņojumus, kas tiek operatīvi izskatīti un atrisināti. Jautājumu loks ir plašs – no darbinieku savstarpējās saziņas kultūras līdz pat aizdomām par negodprātīgu vai prettiesisku rīcību. Pēc ziņojuma saņemšanas ziņotājam tiek sniegta atgriezeniskā saite, attiecībā uz ziņotāja identitāti un izmeklēšanu tiek ievērota konfidencialitāte, un izmeklēšana tiek veikta viena mēneša laikā. Pret ziņotāju vērsta attriebība ir aizliegta.

Līdzšinējā prakse apliecina, ka ziņošanas mehānisms netiek izmantots ļaunprātīgi, piemēram, problēmu risināšanai ar kolēģiem, kas nesimpatizē. Tajā būtisku lomu spēlējusi darbinieku izglītošana un izpratnes veicināšana par trauksmes celšanas būtību un ieguvumiem. Apmācības tiek organizētas regulāri un ir obligātas visiem darbiniekiem.

Ētikas kodeksā, kas ir uzņēmuma darbinieku darba līgumu pielikums un veido ziņošanas sistēmas ietvaru, skaidri norādītas visas ziņošanas iespējas un veidi, un atsevišķi izskaidrota ziņošana Trauksmes celšanas likuma izpratnē.

Iedzīvinot drošas ziņošanas iespējas, uzņēmums iegūst daudz vairāk, nekā varētu potenciāli zaudēt. Šādu mehānismu esamība uzlabo korporatīvās pārvaldības procesus, novērš darbinieku vai citu iesaistīto pušu radītus zaudējumus, mazina dažādu pārkāpumu riskus un novērš to iespējamās sekas – naudas sodus, kaitējumu reputācijai u. tml. Taču lielākais ieguvums ir droša un uzticama darba vide, kurā valda savstarpēja uzticēšanās un neiecietība pret prettiesisku vai neētisku rīcību visos līmeņos. Tas palielina ticību uzņēmumam un padara to pievilcīgu darbiniekiem un citām iesaistītajām pusēm.

Iekšējā trauksmes celšanas sistēma kapitālsabiedrībā

VSIA "Bērnu klīniskā universitātes slimnīca (BKUS) uzreiz pēc Trauksmes celšanas likuma spēkā stāšanās 2019. gada 1. maijā ieviesa efektīvu un trauksmes cēlējam draudzīgu iekšējās trauksmes celšanas sistēmu. Izdots atbilstošs iekšējais normatīvais akts.

BKUS ir paredzēti daudzveidīgi trauksmes celšanas kanāli: e-pasts, uzņēmuma iekšējā mājaslapa, speciāli trauksmes celšanas ziņojumiem paredzēta pastkaste administrācijas telpās.

Liela uzmanība iekšējās trauksmes celšanas sistēmā ir pievērsta maksimāli drošai trauksmes cēlēja anonimitātes saglabāšanai un tiesiskai aizsardzībai.

TRAUKSMES CĒLĒJU AIZSARDZĪBA

Trauksmes cēlēju identitātes aizsardzība

Likuma 11. pants nosaka pienākumu aizsargāt trauksmes cēlēja identitāti, proti, nodrošināt trauksmes cēlēja konfidencialitāti, tostarp izmantojot personas datu pseidonimizāciju, kā arī to, ka ziņas par personu, kura ir cēlusi trauksmi, var nodot tikai tiem, kuriem tas ir nepieciešams trauksmes cēlēja ziņojuma vai uz tā pamata ierosinātas pārkāpuma lietas izskatīšanai vai trauksmes cēlēja vai viņa radnieku aizsardzībai.

Šo normu mērķis ir nodrošināt, ka ziņas par personu, kas cēlusi trauksmi, paliek šaurā atbildīgo personu lokā un netiek izpaustas nepiederošām personām, īpaši tās netiek nodotas personām, par kurām ir celta trauksme, un tiek minimizēta iespēja, ka šīs personas kā atreibību radīs nelabvēlīgas sekas trauksmes cēlējam vai viņa radniekam.

2019. gadā mācībās, Vadlīnijās un konsultācijās tika uzsvērts, cik svarīgi ir izprast šīs normas nozīmi un ievērot to praksē. Tam tika pievērsta īpaša uzmanība, apmācot atbildīgās personas trauksmes celšanas jomā. Vadlīnijās ir gan sadaļa par identitātes aizsardzību, gan par trauksmes cēlēju ziņojumu pseidonimizāciju. Svarīgi arī ievērot Likumā un Vadlīnijās noteikto prasību, ka tikai ļoti ierobežots atbildīgo personu loks zina to, kurš ir trauksmes cēlējs, kā arī nepieciešams uzsvērt, ka trauksmes celšanai tiek veidota atsevišķa lietvedība un kanāli (speciāli e-pasti, pieejami tikai atbildīgajām personām), lai maksimāli izvairītos no iespējamās informācijas noplūdes.

2019. gadā identificētā problēma ir informācijas par trauksmes cēlēja ziņojumu izpaušanas riski, kas saistīti ar iesniegumu pārsūtīšanu starp kompetentajām institūcijām.

Tieši veiksmīga trauksmes cēlēja identitātes aizsardzība ikdienā ir būtisks priekšnoteikums tam, lai iedrošinātu trauksmes cēlētus celt trauksmi arī turpmāk.

Aizsardzība trauksmes celšanas dēļ radīto nelabvēlīgo seku novēršanai

Valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība

Juridiskās palīdzības administrācijā laikposmā no 2019. gada 1. maija līdz 31. decembrim nav saņemts **neviens pieprasījums** par valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības sniegšanu trauksmes cēlējam, kā arī attiecīgi nav pieņemts neviens lēmums.

Juridiskās palīdzības administrācija 2019. gadā ir veikusi informatīvos pasākumus, lai sniegtu skaidrojumu par trauksmes cēlēja tiesībām uz valsts nodrošināto juridisko palīdzību (administrācijas tīmekļvietnē, portālā www.latvija.lv, sociālajā tīklā *Twitter*, kā arī informācija nosūtīta pašvaldībām).

Konsultācijas par tiesību aizsardzību

Valsts darba inspekcijā laikposmā no 2019. gada 1. maija līdz 31. decembrim ir sniegtas **13** konsultācijas saistībā ar trauksmes celšanu, darba tiesībām vai darba aizsardzību, taču neviena no personām, kas vērsās Valsts darba inspekcijā ar lūgumu sniegt konsultāciju, nav skaidri norādījusi, vai vērsas kā trauksmes cēlētājs vai viņa radnieks.

Valsts kancelejā laikposmā no 2019. gada 1. maija līdz 31. decembrim ir sniegtas **5** konsultācijas. Ar katru personu, kas 2019. gadā vērsās Valsts kancelejā aizsardzības jautājumos, strādāts individuāli, sniedzot konsultācijas e-pastā, telefoniski, tiekoties klātienē vai sūtot oficiālas vēstules.

Konsultācijas tika lūgtas saistībā ar šāda veida trauksmes cēlētājam radītām nelabvēlīgām sekām: atbrīvošana no darba, pārceļšana citā amatā, līguma laušana par darba izpildi, kā arī “bosings” darbavietā.

Tiesvedības saistībā ar trauksmes celšanu 2019. gadā

Kopš Likuma spēkā stāšanās tas atbilstoši Tiesu administrācijas sniegtajai informācijai pieminēts **septiņos** tiesu nolēmumos (**piecās** lietās), kas pieņemti gan civillietās, gan administratīvajās lietās.

Divās no lietām pieņemts lēmums par atteikšanos pieņemt pieteikumu, savukārt vienā – lēmums par pieteikuma atstāšanu bez virzības. Līdz ar to šīs lietas nav izskatītas pēc būtības, un tiesa tajās nav devusi plašāku Likuma normu analīzi, kuru būtu iespējams izmantot turpmākai trauksmes cēlēju aizsardzībai. Citā lietā Likums pieminēts, pieņemot lēmumu par ierobežojumu lietas materiāliem.

Lietā, kura uzsākta, pamatojoties uz trauksmes cēlēja pieteikumu par nelabvēlīgu seku radīšanu saistībā ar trauksmes celšanu, Administratīvās rajona tiesas Rīgas tiesu nama tiesnese pieņēma **blakus lēmumu**, kurā nolēma "vērst Valsts kancelejas uzmanību, ka būtu jāapsver iespēja normatīvajā aktā nostiprināt trauksmes cēlēja un viņa radnieka aizsardzības garantiju – personas atbrīvošanu administratīvajā procesā no pienākuma ievērot lietas ārpustiesas izskatīšanas kārtību."⁹ Šāds lēmums pamatots ar to, ka, izstrādājot Trauksmes celšanas likumu, "likumdevējs nav iedomājies, ka persona būtu jāatbrīvo no pienākuma ievērot lietas ārpustiesas izskatīšanas kārtību, ja tas nepieciešams trauksmes cēlēja aizsardzībai."¹⁰ Tādējādi, turpinot darbu pie trauksmes cēlēju aizsardzības stiprināšanas, jāņem vērā blakus lēmumā teiktais.

Latvijas Republikas Senāts 2019. gada 17. decembrī izskatīja lietu Nr. SKC-828/2019 (C69195418). Lietā atspoguļotie notikumi norisinājās pirms Trauksmes celšanas likuma spēkā stāšanās, taču **spriedumā izteiktās atziņas** varētu tikt izmantotas, īstenojot trauksmes cēlēju aizsardzību un piemērojot Trauksmes celšanas likumu. Spriedumā secināts:

"Darba likuma 9. panta pirmā daļa noteic aizliegumu darba devējam sodīt darbinieku vai citādi tieši vai netieši radīt viņam nelabvēlīgas sekas tāpēc, ka darbinieks darba tiesisko attiecību ietvaros pieļaujamā veidā izmanto savas tiesības, kā arī tad, ja viņš informē kompetentās iestādes vai amatpersonas par aizdomām par noziedzīga nodarījuma vai administratīva pārkāpuma izdarīšanu darbavietā.

⁹ Administratīvās rajona tiesas Rīgas tiesu nama 2019. gada 4. decembra blakus lēmums lietā Nr. A420293619, rezolutīvā daļa.

¹⁰ Turpat, 2. punkts.

Pārbaudāmā sprieduma motīvi liecina, ka apelācijas instances tiesa šā panta pirmās daļas tvērumu sašaurinājusi, attiecinot aizliegumu radīt nelabvēlīgas sekas tikai uz tādu darbinieku, kurš, pieļaujama veidā izmantodams savas tiesības, informējis kompetentās iestādes vai amatpersonas par aizdomām par prettiesisku rīcību. *Taču atbilstoši šīs tiesību normas sastāva pazīmēm tā aptver arī situācijas, kad darbinieks, nevēršoties valsts iestādē, atklāti un drosmīgi pauž savu nostāju darba devējam par tā rīcības prettiesiskumu, atbalstot nodokļu maksātāju naudas tērēšanu pretēji tam paredzētajam mērķim.*

Kā jau iepriekš atzīts Augstākās tiesas judikatūrā, Darba likuma 9. pantam ir divējāda funkcija. No vienas puses, tas aizsargā darbinieku kā sociāli vājāko darba tiesisko attiecību dalībnieku, kurš īsteno savas tiesības darba attiecību ietvaros tādā veidā, kas nonāk pretrunā ar darba devēja interesēm vai subjektīvajiem uzskatiem. No otras puses, minētā likuma norma, it īpaši Darba likuma 9. panta pirmajā daļā ietvertais speciālais nelabvēlīgu seku radīšanas aizliegums, kalpo likumu ievērošanas sekmēšanai, proti, publisko interešu aizsardzībai (sk. Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017. gada 14. novembra spriedumu lietā Nr. SKC-762/2017 (C31407814))."¹¹

Jāsecina, ka Likums 2019. gadā tiesu nolēmumos pieminēts 5 lietās, no kurām viena par nelabvēlīgu seku radīšanu trauksmes cēlējam vēl ir izskatīšanā. Pagaidām vēl nav izmantotas Likumā minētās īpašās aizsardzības garantijas nelabvēlīgu seku novēršanai – valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība, pagaidu aizsardzība un atbrīvošana no juridiskās atbildības.

Trauksmes cēlēju tiesiskās aizsardzības iespējas civilprocesā

2019. gadā Tieslietu ministrijas vadībā tika izstrādāti grozījumi Civilprocesa likumā, stiprinot pagaidu aizsardzību trauksmes celšanas jomā.¹²

Viens no veidiem, kā trauksmes cēlējs un/vai radnieks var sevi aizsargāt no nelabvēlīgajām sekām trauksmes celšanas dēļ, ir vēršanās ar prasības pieteikumu tiesā civilprocesā noteiktajā kārtībā.

Negatīvās sekas trauksmes celšanas dēļ visbiežāk var izpausties tieši darba tiesiskajās attiecībās kā pretdarbība pret trauksmes cēlēju – darbinieku vai viņa radnieku, piemēram, uzteicot darbu, pazeminot amatā, ietekmējot emocionāli un/vai psiholoģiski (*mobings, bosings*), pasliktinot un apgrūtinot darba apstākļus, atsakoties pieņemt darbā un citos veidos.

Lai aizsargātu trauksmes cēlēju vai tā radnieku, jau šobrīd Civilprocesa likumā ir pieejamas vairākas garantijas. Piemēram, ja trauksmes cēlējam radītās negatīvās sekas ir darba devēja uzteikums, tiesas sēde Civilprocesa 149. panta astotajā daļā noteiktajā kārtībā nosakāma 15 dienu laikā. Papildu garantijas darbiniekam ir paredzētas arī Civilprocesa likuma 205. pantā, proti, pēc prasītāja lūguma tiesa spriedumu var pasludināt par nekavējoties izpildāmu lietā par darba samaksas piedziņu un atjaunošanu darbā. Tā kā Trauksmes celšanas likumā ir ietverts apgrieztās pierādīšanas princips, prasības celšanas gadījumā tieši personai, kas radījusi nelabvēlīgās sekas, būs pienākums pierādīt, ka uzteikums vai jebkāda vēršanās pret darbinieku nav saistīta ar trauksmes cēlēja ziņojuma iesniegšanu vai tajā norādīto informāciju.

¹¹ Latvijas Republikas Senāta 2019. gada 17. decembra spriedums lietā Nr. SKC-828/2019 (C69195418), 9. punkts.

¹² 2020. gada 18. februārī šos grozījumus apstiprināja Ministru kabinets.

Ceļot prasību par prasījumiem, kas izriet no darba tiesiskajām attiecībām vai saistīti ar tām, prasītājs tiek atbrīvots no tiesas izdevumu samaksas (Civilprocesa likuma 43. panta pirmās daļas 1. punkts).

Tādējādi jau šobrīd Civilprocesa likums darba ņēmēju atzīst par vājāko pusi iepretim darba devējam un īpaši aizsargā.

Taču personu, t. sk. trauksmes cēlēju un viņu radnieku, tiesiskās aizsardzības iespējas civilprocesā paredzēts būtiski stiprināt. Nepieciešamība pēc pagaidu aizsardzības regulējuma tieši izriet arī no Likuma.

Ministru kabinets saskaņā ar Valdības rīcības plānu^[1] un Likuma pārejas noteikumu 1. punktu 2020. gada 18. februārī atbalstīja Tieslietu ministrijas izstrādātos grozījumus Civilprocesa likumā, kas paredz ieviest visaptverošu un uz visām lietu kategorijām (mantiska un nemantiska rakstura prasībām) attiecināmu tiesiskās aizsardzības regulējumu.

Pagaidu aizsardzības piemērošanas mērķis ir novērst iespējamo kaitējumu, nepieļaut jaunu tiesību aizskārumu, tā būtisku palielināšanos vai atkārtējo atkārtējo, noteikt strīdīgu attiecību pagaidu noregulējumu iespējamo nelabvēlīgo seku novēršanai. Tādējādi paredzams, ka jaunais regulējums radīs priekšnoteikumus arī efektīvākai trauksmes cēlāju un viņu radnieku tiesību aizsardzībai tiesā no nelabvēlīgajām sekām trauksmes celšanas dēļ.

Jaunais regulējums paredz ieviest efektīvus pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļus, ko prasītājs varēs izmantot pret savu tiesību aizskārēju, piemēram, trauksmes cēlētājs varēs lūgt tiesu piemērot pagaidu aizsardzības līdzekli, uzliekot par pienākumu darba devējam pārtraukt nelabvēlīgu darba apstākļu radīšanu trauksmes cēlētājam.

Paredzams, ka jaunais regulējums kalpos kā taisnīgas tiesas elements un nodrošinās efektīvu personu aizskarto tiesību aizsardzību.

Biedrību un nodibinājumu atbalsts

Likuma izpratnē trauksmes celšanas sistēmā būtiska loma ir arī biedrībām un nodibinājumiem, tostarp arodbiedrībām. Biedrības un nodibinājumi var sniegt atbalstu saviem biedriem vai personām, kuru intereses tie pārstāv, – iesniegt trauksmes cēlēja ziņojumu (līdzīgi kā Trauksmes cēlēju kontaktpunkts), nodrošināt aizsardzību, tostarp trauksmes cēlēja vārdā viņa tiesību aizstāvībai vērsties iestādē vai tiesā.

2019. gadā biedrību un nodibinājumu, tostarp arodbiedrību, pieredze ir gūta, pildot abas šīs lomas.

Biedrības “Sabiedrība par atklātību – Delna” Trauksmes celšanas centrs

2019. gadā biedrības “Sabiedrība par atklātību – Delna” Trauksmes celšanas centrā vērsās **44** potenciālie trauksmes cēlēji. **9** gadījumos persona tika identificēta kā trauksmes cēlētājs Trauksmes celšanas likuma izpratnē. Visos šajos gadījumos Trauksmes celšanas centra eksperti nodrošināja konsultācijas trauksmes cēlētājiem:

^[1] Valdības rīcības plāna Deklarācijas par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību īstenošanai (turpmāk – Valdības rīcības plāns) 175.3. pasākums.

- četros gadījumos – konsultācijas klātienē, tostarp atkarībā no katra gadījuma sarežģītības notikušas atkārtotas konsultācijas, kā arī sagatavoti dokumenti un nodrošināta pārstāvība tiesā;
- piecos gadījumos trauksmes cēlēji konsultēti un juridiskā palīdzība sniegta attālināti (telefoniski un/vai izmantojot e-pastu).

Biedrība “Sabiedrība par atklātību – Delna” ir apkopojusi informāciju par rezultātiem trauksmes celšanas jomā, un tā ir pieejama organizācijas tīmekļvietnē.¹³

Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības darbs trauksmes celšanas jomā

Latvijas Brīvo arodbiedrību savienībā (LBAS) 2019. gadā nav vērsies neviens trauksmes cēlējs vai viņa radnieks Likuma izpratnē. Vienlaikus LBAS pārstāvis pārstāv SIA “Dārzs” bijušo darbinieci civillietā Nr. C69195418 (skatīt arī sadaļu “Tiesvedības saistībā ar trauksmes celšanu 2019. gadā”).

Biedrību un nodibinājumu iekļaušana Likumā atspoguļo sabiedrības un nevalstiskā sektora būtisko lomu, veicinot trauksmes celšanas sistēmas izmantošanu un rūpīgu un taisnīgu Likuma piemērošanu, kā arī efektīvu trauksmes cēlēju aizsardzību. Arī citas biedrības var sniegt atbalstu saviem biedriem vai mērķgrupām.

¹³ delna.lv/lv/2020/02/13/delna-trauksmes-celsanas-centra-2019-gada-iedzivotajus-konsultejam-par-korupciju-un-citiem-parkapumiem

TRAUKSMES CELŠANAS REGULĒJUMA ATTĪSTĪBA LATVIJĀ UN EIROPAS SAVIENĪBĀ

ES direktīva un sadarbība ar citām ES valstīm

Latvija aktīvi iesaistījās ES valstu darbā pie jaunas ES direktīvas izstrādes trauksmes celšanas jomā. 2018.-2019. gadā Austrijas, Rumānijas un Somijas prezidentūras vadībā notika darbs pie direktīvas teksta – ES Padomes Pamattiesību, pilsoņu tiesību un personu brīvas pārvietošanās jautājumu darba grupā. Valsts kanceleja piedalījās šīs darba grupas sanāksmēs.

2019. gada 26. novembrī stājās spēkā Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/1937 (2019. gada 23. oktobris) par to personu aizsardzību, kuras ziņo par Savienības tiesību aktu pārkāpumiem (trauksmes cēlēju direktīva).¹⁴

Līdz 2021. gada 17. decembrim direktīva jāpārņem Latvijā. Atbildīgā institūcija par direktīvas pārņemšanu ir Valsts kanceleja.

Direktīva nosaka minimālos standartus ziņošanai par pārkāpumiem kontekstā ar darbu publiskajā un privātajā sektorā, kā arī minimālās prasības trauksmes cēlēju aizsardzībai. Ziņošana atbilstoši direktīvai attiecas uz noteiktām jomām un direktīvā nosauktiem ES tiesību aktiem, taču dalībvalstis ir aicinātas to piemērot plašāk un arī attiecībā uz nacionālajiem tiesību aktiem.

Kopumā Likums atbilst direktīvas pieejai un daudzām tajā noteiktajām prasībām. Tomēr vairākos jautājumos būs jāizdara grozījumi Likumā vai citos normatīvajos aktos. Grozījumi varētu skart tādus aspektus kā ziņojumu izskatīšanas prasības, sodi, iekšējā trauksmes celšanas sistēma, nelabvēlīgo seku (represiju) uzskaitījums. Rezultātā Likums varētu būt labvēlīgāks trauksmes cēlējiem un spēcīgāks.

Kontekstā ar šo ES direktīvu un īpaši tās pārņemšanu dalībvalstīs 2019. gadā tika izveidots **Eiropas trauksmes celšanas iestāžu tīkls NEIWA** (*Network of European Integrity and Whistleblowing Authorities*). 2019. gada nogalē arī Trauksmes cēlēju kontaktpunkts (Valsts kanceleja) pievienojās šim sadarbības tīklam. 2019. gadā 2. decembrī Trauksmes cēlēju kontaktpunkts piedalījās NEIWA sanāksmē Parīzē, Francijā, kur tika pieņemta NEIWA Parīzes deklarācija. NEIWA sastāvā šobrīd ir Francijas, Nīderlandes, Īrijas, Portugāles, Itālijas, Čehijas, Maltas, Lietuvas, Latvijas un Beļģijas atbildīgās iestādes.

Eiropas trauksmes celšanas iestāžu tīkla NEIWA sanāksme.

Parīze, Francija, 2019. gada 2. decembris.
Sanākumi organizē Francijas tiesībsargs
(*Le Défenseur des droits*)

¹⁴ eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_2019.305.01.0017.01.LAVGtoc=OJ:L:2019:305:TOC

¹⁵ NEIWA Parīzes deklarācija pieejama šeit: www.defenseurdesdroits.fr/fr/actualites/2019/12/lanceurs-dalerte-le-defenseur-des-droits-signe-une-declaration-avec-le-reseau

2019. gadā 26. novembrī Trauksmes cēlēju kontaktpunkts (Valsts kanceleja) piedalījās starptautiskā konferencē Viļņā, Lietuvā, kur ar Latvijas pieredzi iepazīstināja Lietuvas, Igaunijas, Polijas un Slovākijas pārstāvjus.

Atbildības noteikšana Trauksmes celšanas likumā

Valsts kanceleja 2019. gadā izstrādāja pirmos grozījumus Likumā. To mērķis bija noteikt atbildību trauksmes celšanas jomā. Grozījumi tika izstrādāti, lai Likumā iekļautu šādus divus jaunus administratīvā pārkāpuma sastāvus:

- nelabvēlīgu seku radīšana trauksmes cēlējam un viņa radniekiem;
- apzināti nepatiesu ziņu sniegšana, ceļot trauksmi.

Likuma grozījumi nosaka arī par šiem pārkāpumiem piemērojamo sodu un kompetenci soda piemērošanā, nosakot par atbildīgajām institūcijām Valsts darba inspekciju (nelabvēlīgu seku radīšana) un Valsts policiju (nepatiesu ziņu sniegšana).

Šos grozījumus 2019. gada 27. augustā apstiprināja Ministru kabinets, bet 2020. gada 30. janvārī – Saeima. Grozījumi stāsies spēkā 2020. gada 1. jūlijā līdz ar Administratīvās atbildības likuma spēkā stāšanos.

Turpmākā regulējuma pilnveide

Turpmākajos divos gados par prioritāti noteikta Likuma izvērtēšana, analizējot tā piemērošanas pieredzi, kā arī citus normatīvos aktus, lai līdz 2021. gada nogalei pārņemtu ES trauksmes cēlēju direktīvu.

Turpinot darbu pie trauksmes cēlēju aizsardzības stiprināšanas, jāizvērtē nepieciešamība izdarīt Likumā grozījumus, paredzot, ka trauksmes cēlētājam var uzreiz vērsties tiesā saistībā ar viņam radītajām nelabvēlīgajām sekām, kas izpaužas kā valsts pārvaldes lēmumi vai rīcība. Šobrīd Likums prasa vispirms izmantot ārpus tiesas izskatīšanas kārtību, proti, vispirms iestādes lēmumu vai rīcību apstrīdēt augstākajā iestādē. Ņemot vērā trauksmes celšanas specifiku, proti, ne visās situācijās var sagaidīt, ka augstākā iestāde objektīvi izvērtēs zemākās iestādes rīcību vai lēmumu, piemēram, tā pati var būt ieinteresētā puse, ne vienmēr esošā kārtība ir piemērota trauksmes cēlētājiem.¹⁶

¹⁶ Administratīvās rajona tiesas Rīgas tiesu nama 2019. gada 4. decembra blakus lēmums lietā Nr. A420293619, rezolutīvā daļa.

SECINĀJUMI PAR TRAUKSMES CĒLĒJU AIZSARDZĪBU

- Ir izstrādāti grozījumi Administratīvās atbildības likumā, lai noteiktu administratīvo atbildību trauksmes celšanas jomā, kā arī grozījumi Civilprocesa likumā. Abi projekti ir apstiprināti Ministru kabinetā. 2020. gada janvārī grozījumus Administratīvās atbildības likumā apstiprināja arī Saeima, bet grozījumi Civilprocesa likumā ir iesniegti Saeimā. Tādējādi ir izpildīti Likuma pārejas noteikumus dotie uzdevumi.
- Attiecībā uz tiesvedībām – 2019. gadā 5 lietās ir pieminēts Likums. No tām viena lieta uzsākta, pamatojoties uz trauksmes cēlēja pieteikumu, par nelabvēlīgu seku radīšanu saistībā ar trauksmes celšanu.
- Pagaidām vēl nav izmantotas Likumā minētās īpašās aizsardzības garantijas nelabvēlīgu seku novēršanai – nav sniegta valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība, nav arī ziņu, ka būtu izmantota pagaidu aizsardzība vai atbrīvošana no juridiskās atbildības.
- Vienlaikus iedzīvotājiem, kas cēluši trauksmi, tiesību aizsardzība bija aktuāla. Valsts darba inspekcijā un Valsts kancelejā 18 gadījumos lūgts atbalsts ar trauksmes cēlēju aizsardzību saistītajos jautājumos.

Pārskatu sagatavoja Valsts kancelejas Trauksmes cēlēju kontaktpunkts. Pateicamies par atbalstu pārskata tapšanā Tieslietu ministrijai, Tiesu administrācijai, Juridiskās palīdzības administrācijai, biedrībai “Sabiedrība par atklātību – Delna”, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienībai, kā arī SIA AE Partner, SIA Schwenk Latvija un VSIA “Bērnu klīniskā universitātes slimnīca”, sagatavojot nepieciešamo informāciju.